

Dialógy o slovakistike

Aktuální slovakistika slovakistika. Brněnské texty k slovakistice VII. Editoři: Ivo Pospíšil, Miloš Zelenka. Brno, Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2004, 214 s.

Slovakistický výskum v rámci otvoreného aj široko koncipovaného slavistického projektu v rámci aktuálneho chápania „praxe“ aj metodológie medziliterárnosti zapustil v brnenskom akademickom prostredí „hlboké,“ predovšetkým zámerom seriózne korene.

Doterajších sedem ročníkov (1998-2004) má danosť číselného vyjadrenia nielen rozprávkovej „vytrvalosti,“ pretože je aj presvedčivým argumentom o tom, že o tematicky jasne vymedzovaný dialóg o probléme (*Brněnská slovakistika a česko-slovenské vztahy, Slovakistika v české slavistice, Česko-slovenská vzájemnost a nevzájemnost, Literatury v kontaktech. Jazyk – literatura – kultura, Česko-slovenské vztahy v slovanských a středoevropských souvislostech. Meziliterárnost a areál, Česko-slovenské vztahy, Evropa a svět, Aktuální slovakistika*) sa zaujímajú moravskí aj českí kolegovia nielen zo vzťahového (dejinného či vedeckého) resentimentu, ale počítajú s ním i ako s relevantným hlasom v pluralitnom modernom slavistickom výskume.

Skutočnosť, že sa výskum slovakistiky stal prirodzenou súčasťou v brnenskom akademickom prostredí recipročne upozorňuje na to, že na slovenskej akademickej pôde v tejto chvíli nemá rovnako výrazného partnera. No a v tomto ducha sa dá uvažovať aj o problémoch, ktoré do opakujúcich sa decembrových rozpráv prinášajú slovenskí účastníci. Dosah zmien, aké priniesli deväťdesiate roky, nateraz nedokázala ani jedna zo strán slovakistického dialógu prekročiť jednoznačným vykročením dopredu, povedzme v „novom“ obsahu i fakticite „vzťahu,“ preto spravidla prevládajú návraty o jedno i dve storočia späť, azda i preto taká presila parciálneho nad globálnym v súčasnom výskumne i dialógu o poznaní „úzko chápaného“ českého a slovenského medziliterárneho arálu. Najskôr ani táto situácia nie je „prehra,“ skôr ju možno považovať za prirodzený medzičas pre obidve zúčastnené kultúrne a výskumné strany časom ohraničeného bilaterálneho i v čase relativizovaného pluralitného „vzťahu,“ v ktorom pretrváva, zdá sa pre mladú výskumnú generáciu doznieva trauma rozdelenia, ale i proces postupného ujasnenia si niekoľkých skutočností, medzi nimi by azda našli svoje miesto i tieto: problém a jeho výskumná a časová tematizácia, problém a jeho metodológia, problém a terminológia slavistickej proveniencie, problém a prebiehajúca generačná výmena účastníkov spoločenskovedného výskumu atď.

Práve v tejto súvislosti má zmysel zvýrazniť z príhovoru editorov nadčasový zámer a tým je „*i nadále ukazovat česko-slovenský vztah ako věc mezukulturní*“ (s. 4), prenášať do povedomia kultúrnej obce i výskumných centier posun v „realite“ vzťahu českej a slovenskej spoločnosti, nimi formovanej národnej vedy aj umenia, teda i to, že sa pokračuje v naplňaní „*specifika*“ moravskej a brnenskej slovakistiky „*na základě místních tradic komparatistiky, genologie a areálových studií zkoumat slovenský fenomén v jeho relační fázi, zejména k českému a slovenskému, ale také evropskému a světovému prostoru*“ (s. 4).

Zo zborníka *Aktuální slovakistika* (2004) sa sústredíme predovšetkým tie príspevky, ktoré smerujú do kultúrneho priestoru na podloží literárnej vedy, lebo práve ony naznačujú moment, ktorý považujeme za inšpirujúci pohyb vpred pre „nové“ poznanie, smerujú totiž od parciálneho k celostnému alebo od rekonštrukcie k dotyku s nadčasovým

prvkom spoločenského, kultúrneho, duchovného a scientistického sveta nášho súčasníka, a ten sa programovo zaujíma o dialóg v globalizovanom i globalizujúcom sa sveta.

Po príspevku Josefa Blümla a Bohumila Jirouška o dosahu výskumu Václava Chalupeckého na slovenskú historiografiu, Dagmar Blümlovej a jej sonde do prelínania sa evanjelickej náuky i praktík do vývinu hudobnej kultúry nasledujú problémom blízke premýšľanie Silvie Laukovej o barokovej hymnológii, potom po metodických náčrtoch vyrovnávania sa so slovenčinou v didaktických technikách a v českých učebniciach literárnej výchovy so slovenčinou a slovenským materiálom (K. Hlincová, J. Skálová), po translatologicky naznačenom osude drámy nemeckého autora Petra Weissa (H. Kubišová), po lingvisticky koncipovaných príspevkoch (E. Čulenová, S. Pachonová, J. Džoganík, Z. Holub, E. Nemcovej, O. Orgoňovej M. Vargová, P. Žigo), po literárnohistoricky a historiograficky komponovanom priereze javom slovanske vzdelanie a slovenská literatúra v areálovom výskume (Pavol Koprda), ďalej po jedinečnom kultúrnom jave z čias literárneho národného obrodzenia na Spiši, z druhej vlny literárneho romantizmu (mesianizmus) s obzretiami sa pred jeho počiatok (osobnosť Michalal Hlaváčka) i na doznievanie (náučný Prešov) literárna Levoča (Peter Káša) sa pokračuje v zborníku žánrovými rekapituláciami okolo Bajzovho románu René mládca, prhody a skúsenosti (František Všetíčka), zotieraním kultúrnych bielych miest okolo Karla Muellera v dejinách obidvoch národných literatúra (V. Pospíšilová) zostávajú v centre *zborníka Aktuální slovakistika Brněnské texty k slovakistice VII* tie príspevky, ktoré sledujú aktuálne v aktuálnej slovakistike.

Nuž a medzi nimi si pozornosť zasluhujú *Teoretická a metodologická východiska pražské slovenské literatury a kultúry* z pera Ivana Dorovského. Podložiť sa mu stala antológia *Slovenská literatúra v Prahe* (Praha 2000), ktorá do českého kultúrneho kontextu vracia jazykový a kultúrny jav, ktorý český čitateľ pozná v minulých storočí, preto sa autor rozhodol pomenovať ho *pražská slovenská literatúra a kultura*, pretože aj z jeho pohľadu ide o „*nadnárodný jav*“ (s. 45). Terminologické vymedzenie si vyžiadalo, aby spresnil, koho možno považovať za slovenského autora v českom prostredí, kde zaváži nie (nový) priestor, ale jazyk, v akom ich tvorba pokračuje (s. 46): „*Do pražské slovenské literatury řadím takové literární tvůrce, kteří také ve svém „druhém domově“ píší slovensky,*“ najskôr preto vymenúva *predovšetkým Olgu Feldeková, Mariána Vaneka, Tatjanu Lehenovú a Vladimíra Skalského* (s. 47-48).

Lyrika ako priestor autorovo na vyjadrenie vzťahu, etiky, estetiky a filozofovania prostredníctvom motívu láska o „viera“ a svete rieši *Alexej Mikulášek* v príspevku *K interpretaci dvou typů milostné lyriky*, a v ňom si jeho pozornosť patrí poézii *Pavla Janška*. Výsledkom literárnovedného výskumu na Slovensku za posledné dve desaťročia sa venujú dvaja autori v zborníku.

Prvý, *Lubomír Machala*, pripojil margináliu *K některým současným aktivitám prešovské literární vědy*, ktorú si všíma na podloží zborníka *Kontexty tvorby Václava Pančovníka* (Prešov 2001) a oceňuje príležitosť, akú v ňom dostali mladí literárni vedci a ich nekonvenčné prístupy k textu.

Druhý, *Ivo Pospíšil*, sa panoramaticky sústredil na záber odvodnený z komentovanej analýzy viacerých knižných a zborníkových titulov, isto i preto nerezignuje na recenzné poznámky, ale hovorí o probléme *Slovenská literární věda: hledání nových poloh*. Rozhľadnosť a pozornosť, akú systematicky venuje I. Pospíšil slovenskému umeleckému a vedeckému „životu“ ho oprávňuje vysloviť verdikt pre konkrétnu situáciu, a ten znie takto: „*Literární věda na Slovensku má jednu pozoruhodnou vlastnost, která byla dříve i vlast-*

ností její české esestry: to jest její chápání ako jedného celku, tedy důkladné propojování literárněvědné slovakistiky (u nás bohemistiky) se slavistikou (slovakistika i bohemistika ke slavistice ovšem patří, nejsou jí nijak nadřazeny), ale také s anglistikou a amerikanistikou, germanistikou a romanistikou (...). Stejně ako v českém prostředí se tu dbá o zkoumání vědeckých tradic“ (s. 179).

Do emblému zborníka *Aktuální slovakistika* (2004) patří příspěvek *Andreja Červeňáka Na margo slovenského myslenia o literatúre*. I napriek tomu možno práve ním zakončiť správu o jednom z najnovších zverejnených výsledkov dialógu českých a slovenských partnerov v premýšľaní o slovakistike na podloží slavistiky a vice versa.

Andrej Červeňák sa dotkol problému, ktorý by sa nezainteresovaným mohol javiť ako časový, ale roky, literárny život, „hra“ na centrum a región v kultúre vlečú so sebou dodnes rozčesnutosť občianskej aj tvorivej obce na názorové tábory. Svoje varovanie pred politikou v umení odvodil Červeňák z arogancie „vedeckej“ mladosti a mlade voči literárnej vede, z nevzdelanosti, skupinkárenia, na čo mu stačilo siahnuť po odpovediach v anketе z roku 2004, ktorú zaujímalo, *Čo priniesol, resp. dal November 1989 nášmu mysleniu o literatúre* (s. 25). Problémové, tematické a javové záujmy slovenskej literárnej vedy majú pragmatický aj rekonštrukčný záujem (slovníky, panorámy, čítania), ale nemožno im uprieť záujem vytlačiť jestvujúce staré „biele miesta“ z poznania, hodnôt i personálneho zázemia, čo sa spravidla stáva – paradoxne – za cenu vytvárania nových bielych miest. Dospelosť a ňom získaná skúsenosť spoločne hovoria, za všetkým hľadá (konkrétneho) človeka. I preto na viaceré aktuálne až akútne otázky v slovenskom umeleckom a literárno-vednom i spoločenskovednom „prostredí“ sa odpovede hľadajú: tak i onak. Možno sa znova raz oplatí, keď na to máme dost času!, „spoľahnúť“ sa na čas a na jeho schopnosť vypovedať „pravdu“ z odstupu, teda pravdu faktov a objektívnych súdov, lebo je už „oslobodená“ od pôvodného účelu a jeho následku.

Viera Žemberová

Zborník príspevkov venovaný jubileu prof. PhDr. Jána Michálka, DrSc. –
Ethnologia Slovaca et Slavica, 30-31 (1998-1999), Bratislava, 2003, 212 str.

Aktuálny ročník poprednej edície, ktorá vychádza ako zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave so zameraním na slavistické a komparatívne štúdium, je svojím spôsobom monotematický. Zostavovateľka Zuzana Profantová, vedecká pracovníčka Ústavu etnológie SAV, ho pripravila k 70. narodeninám dlhoročného pedagóga na FF UK v Bratislave – folkloristu prof. PhDr. Jána Michálka, DrSc. J. Michálek (nar. 12. 3. 1932) vyštudoval národopis a históriu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Od ukončenia vysokoškolského štúdia pôsobí ako pedagóg na katedre, ktorá v súčasnosti nesie meno Katedra etnológie a kultúrnej antropológie FF UK.

Predmetom jeho záujmu sú dejiny folkloristiky, ľudová próza, teória prozaických folklórnych žánrov. Je autorom 12 samostatných vedeckých publikácií. Pripravil preklad medzinárodného katalógu rozprávok A. Aarneho – S. Thompsona *The Types of the Folktales* (1928), ktorý vyšiel v r. 1960 v spolupráci s J. Olexom. V roku 1971 vydal monografiu o memoráte, ako o špecifickom rozprávačskom žánri ústnej slovesnosti: „Spomienkové rozprávanie s historickou tematikou“. Sústredenú pozornosť venoval vedeckému dielu